

LYRICS ELEMENTS IN THE EDİRNE FOLK SONGS WHICH ARE LOCATED IN THE TRT REPERTOIRE

Yavuz Köktan, PhD

Sakarya University- Republic of Turkey, ykoktan@sakarya.edu.tr

Abstract: The Folk Song Concept is each time a poetry which is composed with a melody or a folk poetry which is sung with a melody and the type have always lyrics and melody together.

That also many works are present shows that the music doesn't need every time lyrics. But the folk music songs have mostly lyrics. Because the social side of folk music is dominated. For this reason, the expression of social events, personal experiences, and emotions need more words.

Folk songs are a reflection of the people's way of life. To help the folk culture and the folklore it's important to determine which themes the people handled and which types and forms they used in each folk song.

In this study, are the folk songs of the region Edirne was analysed in traditionally folk culture terms and shapes. The TRT Notes repertoire was used to find folk songs belonging the region.

24 Folk songs in the TRT Repertoire was examined in this study. Many elements in the folk songs like colours, clothing, names of flowers and plants, death, birth, marriage etc. are studied. The folk songs are evaluated according to their shapes and verse counts.

The study tries also to determine which term used in which folk songs and with which meaning. This data of elements are also used to determine the lyric elements in the regional folk songs.

Keywords: Edirne, folk song, folklore, lyric element, repertoire

TRT REPERTUVARINDA YER ALAN EDİRNE TÜRKÜLERİNDE SÖZ UNSURU

Yrd. Doç. Dr. Yavuz KÖKTAN

Sakarya Üniversitesi- Türkiye Cumhuriyeti, ykoktan@sakarya.edu.tr

Özet: Her zaman bir ezgiye koşulmuş olan şiirler veya ezgi ile söylenen halk şiiri şeklinde tanımlanan türkü kavramı söz ile ezginin birlikte yer aldığı bir türdür.

Çok sayıda sözsüz eserin bulunması müziğin zaman zaman söze ihtiyaç duymadığını göstermektedir. Ancak özellikle halk müziği söz konusu olduğunda sözlü eserlere daha çok rastlanır. Çünkü halk müziğinin toplumsal tarafı ağır basmaktadır. Bu sebeple toplumsal olayların, ferdi yaşamışlıkların, duyguların anlatımında söze daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Türküler, halkın yaşam biçiminin bir yansımasıdır. Halkın bir türküyü yaratırken hangi konuları işlediği, hangi tür ve biçimleri kullandığını tespit etmek halk kültürüne ve halk bilimine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Bu çalışmada Edirne, yöresinin türkülerini geleneksel halk kültürü unsurları ve şekil açısından incelenmiştir. Yöreyle ait türkülerin bulurken TRT nota arşivinden yararlanılmıştır.

Çalışmada TRT repertuvarında yer alan toplam 24 türkü incelenmiştir. Türkülerde renkler, sayılar, giyim kuşam, çiçek bitki adları, ölüm, doğum, evlilik vs. birçok unsur incelenmiştir. Türküler şekil açısından da ölçüleri ve mısra sayılarına göre değerlendirilmiştir.

Çalışma yapılırken hangi unsurun hangi türkülerde hangi anlamlarda geçtiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan veriler yorumlanmaya çalışılarak yöre türkülerindeki söz unsuru tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edirne, türkü, halk kültürü, söz unsuru, repertuvar

GİRİŞ

Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen türkünün Türkî sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Türk kelimesine Arapça î ilgi ekinin getirilmesiyle vücut bulmuştur. Türk'e has anlamına gelen bu söz halk ağzında türkü şekline dönüşmüştür (Kaya 2004,147).

Türkü terimi ilk defa 15. yüzyılda Doğu Türkistan'da aruz vezniyle yazılmış ve özel bir ezgi ile söylenmiş ürünler için kullanılmıştır (Kudret 1980, 295; aktaran Kaya 2004,147). Hece vezni ile söylenmiş türkülerin Anadolu'daki ilk örneğini ise 16. yüzyılda buluruz ve Öksüz Dede'ye aittir.

Türkü, anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım türüdür. Ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma şekliyle söylenen bir nazım, türkü ezgisiyle söylenirse türkü olur. (Kudret 1980, 295; aktaran Artun 2004,130) .

Her mısralı kafiyeli üçer mısralı kıtalar ile gene kafiyeli ve iki beyitten müteşekkil ara nağmeleri olan ve çalınıp söylenen folklorik halk edebiyatı mahsullerine türkü denir (Uyguner 1955, 1042 aktaran Kaya 2004,147).

Büyük tarihi hadiseler karşısında halk kitlesinin sevinçlerini veya ümitsizliklerini; büyük şahsiyetler hakkındaki saygılarını veya nefretlerini; gençler arasında geçen hazin aşk hikâyelerini, milli hece veznini ölçü alan ve kalpleri fetheden mısralarla, derin bir muhteva içinde dile getiren edebi, aynı zamanda musiki bakımından ehemmiyete haiz olan bu kendine öz bestelerle söyleyen; dar manasıyla ise tarihi bir vesika mahiyeti gösteren Türk halk şiirinin en eski türlerinden biridir (Jansky 1977, 57-58; aktaran Kaya 2004,147).

Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir (Kaya 2004, 148)

Türkü kavramı ile ilgili daha onlarca farklı tanım yapmak mümkündür. Görüldüğü üzere yapılan bu tanımlardan hareketle biçim açısından belirli bir şekilde karşılaşmamaktayız.

Türkülerle ilgili yine pek çok sınıflandırma yapılmıştır. Bunlarda da türkünün şekil açısından ne kadar çok çeşide sahip olduğu görülmektedir. Doğan Kaya türkülerini hece ölçüsü bakımından 5, 7, 8, 11, 15 heceli türküler; yapılarına göre ise ana metinleri 1, 2, 3, 4 mısralı ve bağlantıları 1-8'den daha fazla mısralı türküler diye yaklaşık 40 alt başlığa ayırarak incelemiştir. Yine konuları bakımından 23 ana başlık altında tasnif etmiştir (Kaya 2004, 7-8).

Görüldüğü üzere çeşitlilik konusunda türkülerle yaklaşacak başka bir nazım biçimi yoktur. Bu konuda Öcal Oğuz, “ bize göre türkü Türklere mahsus ezgiler olup, bir nazım şeklinin veya türünün adı değildir. Bir ezgi çeşidi olarak koşma da bir türküdür, ağıt da, ninni de, varsağı da semai de... Nasıl ki şarkı nihavend, uşşak, rast, hicaz gibi makam adlarına göre ezgilerinden dolayı ad alıyorsa türkü de almalıdır.” (Oğuz 2001, 16) diyerek konuyu daha farklı bir boyuta taşımıştır.

Çalışmamızda türkülerin şekil ve yapı özelliklerinden daha ziyade türkülerdeki renkler, sayılar, adlar, geçiş dönemleri(doğum-evlenme-ölüm) gibi hususlar üzerinde durulacaktır.

Çalışmada tespit edilen unsurların hangi eserde geçtiği belirtilerek, tablolar halinde veriler sunulacaktır. Tablolarda eserin repertuvar numarası verilerek hangi eser olduğu belirtilecektir. türkünün repertuvar numarası () işaretleriyle gösterilecektir. Ayrıca türkülerden örnekler verilerek tespit edilen unsurların ne şekilde kullanıldığı da ortaya konulacaktır.

EDİRNE YÖRESİ TÜRKÜLERİNDE SÖZ UNSURU

Giyim Kuşam

Keten Gömlek (756)	Altın Bilezik (756)	Hatem Yüzük (756)	İpek püskül (1117)
-----------------------	------------------------	----------------------	-----------------------

Keten gömlek giyer (evlat aman) tenin pek nazik (aman yar aman)
Ak kolun sıkılmış (be yarım) altın bilezik (aman aman)
Eşine düşmemiş (evlat aman) kıza pek yazık (aman yar aman)

Görüldüğü üzere giyim kuşanma ve süslenmeye dair unsurlar dizelerde net bir şekilde ortaya konmuştur.

Akrabalık Adları

Anne (190)	Baba (190)	Kardeş (190, 548, 620)	Gelin (1290,1711, 2350)	Görümce (1290)
Eş (620, 756)	Dede (1389,1763)	Ana (1711, 2350)		

Babamın Bir Atı Olsa Binse De Gelse,
Annemin Yelkeni Olsa Açsa Da Gelse,
Kardeşlerim Yolları Bilse De Gelse.

Ülkemizin pek çok bölgesinde bir kına türküsü olarak okunan eser de gelinin ailesine duyduğu özlemi görmekteyiz.

Eleventh International Scientific Conference
KNOWLEDGE IN PRACTICE
16-18 December, 2016 Bansko, Bulgaria

Yer Adları

Köy (190,1711)	Edirne (1840,2350)	Bucak (1798)	Meriç (620, 1800)	İstanbul (1800)
Tepe (190)	Ev (190,2350)	Memleket (190)	Harman (420)	Çarşı (532)
Gülistan (532)	Has Bahçe (756)	Sırça Saray (756)	Ahırköy (927)	Derya (1117)
Bahçe (1119,1290)	Bağlar(Bayler) (620,1840)	Bakkal (1362)	Dayler(Dağlar) (1389)	Pınarbaşı (1648)
Taşlık (1711)	Yemen (1753)	Meydan (1840)	Meriç (1840)	Kale (1840)

Yer adlarına sayısal olarak bakıldığında neredeyse her türkü de yer adı olabilecek bir ifadenin geçtiği görülecektir.

Bitki Ve Çiçek Adları

Söğüt (823, 1798)	Gül (756,1174,1290 1648,1800,2350)	Sümbül (1840)	Çiçek (1119)	Börülce (1290)
Meşe (927)	Kavak (859)	Dut Fidanı (1290)	Yaprak (1119,1389)	Asma (1362)
Kızılcık (1711)	Çemen (1753)	Diken (1800)		

Bitki ve çiçek adları söz konusu olduğunda sevgiliye dair bir ifade ile karşılaşılabildiği gibi, Edirne yöresi türkülerinde çoğunlukla gerçek anlamında kullanıldığı görülecektir.

Hayvan Adları

Bülbül [3] (859,1648,1753)	Kuş [2] (190,1800)	At (190,455,756)	Şahin [1] (1800)	Vez (1290)	Koç 2350
-------------------------------	-----------------------	---------------------	---------------------	---------------	-------------

Bütün hayvanlar gerçek anlamı ile kullanılmıştır. Koç ise düğün geleneklerimiz arasında yer alan ve erkek tarafının kız tarafına özellikle kurban bayramında gönderdiği “gelin koçu” olarak geçmiştir

Renk Adları

Yeşil (1389)	Kırmızı (420,1174)	Al (1174)	Ak (756,1753)	Karaca (1362,1711)
Siyah (455,1119)	Beyaz (455,532,1798)	Kara (532,1119,1800)	Mor (1119)	

Ak sözcüğü yârin kolu, beyaz sevgilinin zülfü, kara yârin gözleri için kullanılabildiği gibi çeşitli nesne ve hayvanlara bağlı olarak da renk unsurunun kullanıldığı görülmektedir.

“Bizim bahçada bir çiçek var yaprağı morca” veya “Kırmızı gül al bayleyor Al yanağına tel bayleyor” dizelerinde yaprağın renginden, sevgilinin yanağının rengine pek çok unsurda renk unsurunun kullanıldığı görülecektir.

Eşya Adları

Terazi (532)	Sepet (1711)	Peçe (2350)	Mendil (1648,1711)
Çorap (1711)	Dingil (1711)	Aynalı tabaka (1711)	Şişe (927)

Eleventh International Scientific Conference
KNOWLEDGE IN PRACTICE
16-18 December, 2016 Bansko, Bulgaria

Davul (1840)	Zurna (1840)	Yazma (1648)	Kazma (1648)
Harar (420)	Kubur (548)	Binek taşı (548)	Altın Bilezik (756)
Cevahir taşlı hatem yüzük (756)	Pencere (1117)	Tabak (1119)	İbrişim halı (1119)
Acem şalı (1119)	Küp (1389)	Mum (1389,1763)	Muska (1389,1763)
Kandil (1648)	Zil (1753)	Teneke (1763)	Gaz (1763)
Kargı (1840)	Kaşık (2350)	Keçe (2350)	

Edirne yöresi türkülerinde en zengin unsurların içinde eşya adlarını saymak gerekir. Davuldan zurnaya müzik aletlerinden, tabak, kaşık gibi mutfak aletlerine kadar pek çok unsura yer verilmiştir.

Yiyecek İçecek Adları

Kestane (532)	Kiraz (532)	Üzüm (859,1362)	Dut (1290)	Bulgur (1389)
Börülce (1290)	Buğday (420)	Kaymak (1119)	Bal (1119)	Kahve (1753)
Pirinç (532)	Turunç (532)	Un (1389,1763)	Nışasta (1389,1763)	Yağ (1840)

Pek çok yöre türkülerinde karşımıza çıkan çarşıdan aldım ifadesi ile başlayan türküleri Edirne yöresinde de rastlanmaktadır. Çarşıdan aldım kestane (kiraz, turunç vb.) yiyecek unsurları türküde karşımıza çıkmaktadır.

Özel Adlar

Edirne (620,1840,2350)	Kazibe (1763)	İslimye (823)	Ahırköy (927)
Meriç (620,1840)	Edirne'nin Köprüsü (1840)	İstanbul (1800)	Ayşe (532)
Hacıoğlu Mestan (620)	Ahırköy (927)	Can Alim (1119)	Yemen (1753)
Kazibe (1798)	Hasan Ağa (1840)		

Bir kısmı yer adı bir kısmı da şahıs adı olan özel adlar türkülerin olmazsa olmazları arasında sayılmaktadır.

Vücuda Dair Unsurlar

Yürek (420)	Ayak (1800)	Göz (548,859)	El (532, 859,1648, 1711, 1800)
Göz yaşı (548)	Baş (548)	Ten (756)	Kol (756)
Parmak (756)	Boyun (859)	Göz (859)	Dudak (1119)
Sinem (1119)	Yanak (1174)	Ben (1174)	Yüz (1362)
Topuk (1753)	Gerdan (1753)	Kakül (1800)	

Vücuda dair unsurlar çoğunlukla sevgili ile birlikte düşünülmüştür. Dudak derken sevgilinin şeker dudağı, yanak derken sevgilinin al yanağı anlatılmaya çalışılmıştır. “Al yanağında beni var” veya “Hani hanım

Eleventh International Scientific Conference
KNOWLEDGE IN PRACTICE
16-18 December, 2016 Bansko, Bulgaria

senin o güzel yüzün” dizelerinde olduğu gibi vücuda dair unsurlar sevgilinin güzelliğini anlatmak için kullanılmıştır.

İkileme

Döne Döne (1117)	Yana Yana (1117)	Yüksek yüksek (190)	Aşrı aşrı (190)
Kendi kendimi (823)	Boylu boyunca (1119)	Şak şak (1648)	Çıtı pıtı (1648)

Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar,
Aşrı Aşrı Memlekete Kız Vermesinler dizelerinde görüldüğü üzere anlamı güçlendirebilmek için ikilemeler zaman zaman türkülerde yer verilmiştir.

Sayı Adları

Tek (2350)	Bir (548, 1763)	İki (859,2350)	Çift (548)	Üç (1840)
Dört (548)	Beş (620,1840)	Yedi (1798)	Yedi Bin (756)	

Pek çok yerde karşımıza çıkan sayılar türkülerde de sıkça karşımıza çıkar. Kimi yerde yönün sayısını ifade ederken, kimi yerde de atılların sayısını ifade etmek için kullanılmıştır.

Sevgiliye Dair Unsurlar

Güzel (455,823,927,1800)	Yar (455,756,823,859, 1174, 1290,1362, 1389,1648,1711,1763, 1840,1800)	Sevdiceğim (1840)	Ben (455)
Sevdiğim (420)	Dilber (455,927)	Kara Gözlüm (532)	Gerdan (455)
Annesinin bir tanesi (198)	Zülf_i siyahım (455)	Fidan boylum (532)	Mestane (532)
Ak samur saçlı (756)	Naz (823)	İki gözüm (859)	Şeker dudak (1119)
Al yanak (1174)	Ben (1174)	Gül (1290)	Güzel yüz (1362)
Sürmeli yar (1362)	Yosma (1362)	Çıtı pıtı dilli (1648)	Ak topuk beyaz gerdan (1753)

Ülkemizin bütün yörelerinde olduğu gibi Edirne yöresi türkülerinde de en çok sevda türkülleri bulunmaktadır. Sevgilinin boyundan, gözünün rengine; dudaklarının tatlılığından çıtı pıtı dilli oluşuna kadar pek çok sevgiliye dair unsur türkülerimizde yer almaktadır.

Gel kara gözlüm gel ağlaşalım
Fidan boylum helallaşalım

Kaçalım zülfü siyahım dilber
Gerdanda benleri siyahım dilber

Hitap

Ağam Paşam (1753)	Ağalar (548)	Can Alim (1119)	Kahramanım (1840)	Pehlivanım (1840)
----------------------	-----------------	--------------------	----------------------	----------------------

Deyim

Yüreğine dert olmak (1800)	Çağlayıp akmak (1840)	Hor görmek (190)	Kız vermek (190)	Malum olmak (190)
Meyil vermek (420)	Yüreği yanmak (420)	Güzele vurulmak (455)	Dört yanına bakmak (548)	İmdat olmak (548)
Tatlı can (548)	Baş kesmek (548)	Feleğin çemberinden	Aşk dolusu içmek (548)	Kelleyi torbaya koymak

Eleventh International Scientific Conference
KNOWLEDGE IN PRACTICE
16-18 December, 2016 Bansko, Bulgaria

		geçmek (548)		(548)
Baştan çıkarmak (620)	Yakıp kül eylemek (823)	Dengini bulamamak (823)	Öğüt vermek (823)	Sen salcı ben yolcu (859)
Boynuna dolamak (859)	Gönlü düşmek (1117)	Kül olmak (1117)	Karalar bağlamak (1119)	Kan ağlamak (1174)
Ağzı dili kurumak (1290)	Bir araya gelmek (1290)	Sözü geçmemek (1362)	Zülfü tellenmek (1362)	Yol vermek (1389)
Sılaya varmak (1389)	Yarı soldurmak (1648)	Seyrandan gelmek (1753)	El duymasın (1753)	Gözü olmak (1763)
Gülüp oynamak (1798)	Payını vermemek (1800)	Şen olmak (2350)		

Türküler bir dilin söz varlığına dair bilgileri de bünyelerinde barındırırlar. Edirne yöresi türkülerinde de zengin bir deyim içeriğiyle karşılaşılmalıdır.

Püskül Pencireden Uçtu

Uçtu Da Deryaya Düştü

Benim Gönlüm Sana Düştü

Oynan Kızlar Döne Döne

Ben Kül Oldum Yana Yana

Püskül Pencireden Uçtu adlı türküde deyimlerin çok güzel bir şekilde kullanıldığı ve ifadeye büyük bir zenginlik kattığı görülmektedir.

Evlilik

Gelin (1290,1711,2350)	Kına (1711, 2350)	Eşikten atlamak (2350)	Gelin koçu (2350)	Duvak (2350)
Tel (2350)	Başlık (1711)	Başlıktan evlenemez (1711)	Oğlana varmak (1711)	Kız vermek (190)

Özellikle Kızılıklar Oldu mu ve Vurun Gelin Kınasın adlı türkülerde evlilik gelenekleri ile ilgili unsurlara rastlanmaktadır. Kına yakmadan başlık parasına, gelin kaynana ilişkisine kadar evlilik geleneği içerisinde yer alan unsurlar dizelerde karşımıza çıkmaktadır.

Yaylı

Dingil çıktı başlıktan

Şu

Evlenemez başlıktan

gelir

köyün

taşlıktan

oğlanları

Dizelerinde toplumumuzun geçmişteki en büyük sıkıntılarından biri olan başlık parasına değinildiği görülmektedir. Aynı şekilde

Tabakası aynalı,

Şu oğlana varmalı hey.

Oğlan pek güzel ama,

Anası olmamalı

dizelerinde de gelin kaynana ilişkisi çok güzel bir şekilde ifade edilmiştir.

İnanç İnanış

Muska (1389)	Muska yazdırmak (1763)	Allah (1389,1763)	Dede (1389,1763)	Dedelere mum (1389,1763)
--------------	------------------------	-------------------	------------------	--------------------------

İnanç inanışa dair unsurlar söz konusu olduğunda birbirine benzeyen iki türkü dikkati çekmektedir. Aman Dayler ve Küp İçinde Nişasta adlı türkülerde benzer hususlar görülmektedir. Özellikle dileklerin gerçekleşmesi için mum yakmak, muska yazdırmak gibi hususlar türkü sözlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Küp içinde unum var aman,

Allah'tan umudum var.

O yar benim olursa,
Dedelere mumum var.

Bu başlıkların dışında yelken, yaylı gibi ulaşım araçları, gece, gündüz, 7 sene gibi zaman bildiren unsurlar, kız,oğlan,mori gibi cinsiyete dair unsurlar, yaz, kış gibi mevsimle ilgili kavramlar, kemankeş, kol gibi mesleğe dair hususlar Edirne yöresi türkülerinde az da olsa görülmektedir.

SONUÇ

TRT repertuarında yer alan Edirne yöresi türkülerinde başlıklar halinde verilmeye çalışılan unsurların dışında yaylı, yelkenli gibi ulaşım araçları; kız, oğlan gibi cinsiyete dair unsurlar da az da olsa yer almaktadır. Ayrıca başlık oluşturamayan ancak türkülerde yer alan hasta, altın, sel,su, sabır vb. pek çok unsur da bulunmaktadır.

İnsanımızın yaşama biçimini yansıtan türkülerde, sevdasını, sevgisini, mutluluğunu, hüznünü kısacası hayatını bulabiliriz. Bunları anlatırken sevdası ön plana çıkmakta hayata dair pek çok unsuru sevdasına kavuşmak için kullanmaktadır.

Şekil açısından 7, 8 ve 11'li hece ölçüsü ile söylenmiş türkülerin yanında serbest ölçü ile yazılanlarına da rastlanmaktadır. Yine mısra sayısı bakımından beyitten, dörtlüğe, bende kadar farklı mısra sayılarıyla yazılmış olan türküler bulunmaktadır.

TRT repertuarında yer alan Edirne türkülerindeki söz unsuruna baktığımızda ise giyim kuşam, akraba adları, yer adları, çiçek ve bitki adları, inanç inanışla ilgili kavramlar, türkölere zenginlik katması açısından deyimler ve ikilemeler; hayvan adları, renk adları, yiyecek kategorisi, hitap unsuru, sayı adları, insana dair unsurlar, bunların dışında geçiş dönemlerinden biri olan evlilik gibi unsurlar Edirne türkülerinde yerini almıştır. TRT repertuarında yer alan 24 türköl üzerinde yapılan bu çalışmada 17 başlık oluşturulmuş ve pek çok unsur tespit edilmiştir. Yörenin repertuvarında yer almayan diğör türkölere de dikkate alınırsa çok zengin bir söz unsurunun ortaya çıkacağı görölmektedir.

KAYNAKLAR

- Artun, Erman. (2004), "Türk Halk Edebiyatına Giriş", Kitabevi Yayınları, İstanbul.
Jansky, Herbert.(1977), "Türk Halk Şiiri", Dünya Edebiyatından Seçmeler I, İstanbul.
Kaya, Doğan. (2004), "Anonim Halk Şiiri", Akçağ Yayınları, Ankara.
Kudret, Cevdet. (1980), "Örneklerle Edebiyat Bilgileri I" İstanbul.
Oğuz, Öcal. (2001), "Türk Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam", Akçağ Yayınları, Ankara.
Uyguner, Muzaffer.(1955), "Türköl Üzerine", TFA, III(66), İstanbul.